

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՏԻՆ ԼՐԱԳՐԱԴԻԹԵԱՆ

Բ. ԵՐԶԱՆ

1840 年 7 月 26 日 1860 年

(உருபு-கரு-பு-பு-கரு :)

36. Ү б Ү б Ү б

Երկնաքաղաքի միջին հարկ , Կ. Պոլիս , 1856 — 1871 :

ԽՄԽ. Յ. Գ. Սըվանեան ևն:

Տար. Արապետան էն:

է} . Գ. Սրգեյանն ի Կ.Պոլսի 1855 Սեպտ. 15ին Միւս անուն կիսամուտայ թերթի մը (8, էրես 24) Հրատարակեց, որ էր “Հաւաքածոյ բարոյական, բանասիրական, գրագիտական, աստեղական, առեւտրական եւ զուարճալի գիտելեաց” : Այս բովանդակութեամբ եւ նոյն գրիք շարունակեցաւ մինչեւ Բ. Տարւոյ վերջն 1858 Սեպտ. 31: Գ. Տարւոյ 1859 Յնր.ին սկսաւ փոփոխել, մեծ քառածալ (4 թուրթ) գրիքը, տասնօրեայ: Թերթին վերջին էջը մերժ ընդ մերժ ապգային օրական խնդրանքներուն կամ իւր յօդուածներուն յորժան եւ շատ ճաշակաւոր խոյսով իշմարտապատկաններ եր գաղաղակն:

Թերթին ինչպէս հրատարակութեան ժամանակներն, նշոյեալ խմբագիրն ու տպարանը միշտ նշոյ չէր, Ի սկզբանէ մինչեւ 1859 երկ-շաբաթան շրջան չէր. 1859—62ի վերջը՝ տաս-նութայ, 1863իս սկսեալ՝ շաբաթական: 1865 Յուլիսն խափանեցաւ ազգային իշխանութեան կողմանէ: Եւ թէեւ յետոյ 1870ին իբր ետօրեայ թերթ չկրտսին սխառ շարունակուիլ, սակայն հաջիւ տարիս իր կարող եղաւ արդիւ՝:

Գ. Գ. Սըվաճեան ի սկզբանէ մինչեւ 1862 թ. վերջը խմբագրութիւնն առնանքին կը վարէր։ 1863 թ. սկիզբն ապրուստին երջութեան պատճառաւ՝ խմբագրութիւնն յանձնէ Յովհ. Հո-վեանցեան, որ նմանապէս երէք ամիս ետքը՝ Ա-պրիլ 9ին նշմն Աբրահամ Գ. Մուրատեանինն անցընել պատշաճ տեսաւ։ 1864 Յիւլի խմբա-գիր էր Ա. Հ. Հայկուհի։ Ի 1865 թ. սկիզբնէ վերջոսին առել տուաւ Գ. Գ. Սըվաճեանին, որուն հետ թերթին հարծակայ է Գ. Գ. Պարտիպպանեան։

Այս եղանակաւ տպարանն ալ շատ անգամ փոփոխեցաւ: Ա. Տարույ իւր թուերն լցստեսան Արապեան տպարան. այնուհետեւ Ռ. Քիւրքճեանի տպարան մինչեւ 1860, երբ ապաւինեցաւ Յ. Միւհճեանի տպարան: Իսկ 1863 Փետր. ին կր տպուէր Քիւրքճեանի տպարանը:

բան, Ապրիլին՝ Միւհէնտիսեանի, Յունիսին՝ Համազգային տպարան: 1864 Յնր.ին Ռ. Գիւրքճեանի տպարանն Հաստատուն ապաւէն գտաւ:

ԱՆՆ՝ արդեն առաջին տարիներ սկսեալ իւր էջերուն մէջ կը ղետախէշէր երբեմն երբեմն ազգային ինքնաշահաւետութիւնն սկսնալ իսպիճող յօղորդութիւն, որոնք Համար՝ «ազգայնէր», անմիջեւներէ զգուշացուցիչ նմանօրէն կ'ընտելներ: Բայց իմնագիրն այսպիսի զգուշութիւններ էջը գիտեր. եւ մանաւանդ 1859էն ետեւ՝ ազգային Հաստատութիւնը, նաեւ անձնաւորութիւնաց պարտաւերի եւ ուղղորդ մասերն յօղործանելով եւ ծաղագլատներնով կը իսպիճէր, եւ այս պատճառաւ. ինչպէս ժամանակակից քանի մը թերթեր, նոյնպէս անձնաւորութիւնաց իրեն զեմ՝ յարցոյ, որոնք յարցողեան մերժապէս զայն խախտից:

Սահայն Մեղու ողջամիտ անձանց քով միշտ
ունեցաւ իւր յարգն եւ ունի:

37. 2016 ԵՐԺԵԽՈՍ

Հարկաթուղիք, Կ. Պոլիս, 1856:

Խմբ. Զոռարնաւորաց ընկերութիւն:

Տար. Իրապետեան:

Ինքնագրատեղ գեպը մին է՝ որ վերոյիշեալ երկու յոռետեսն թերթներուն քով կարող ենք ղնել վերոյնն աստիճանի լաւատեսն թերթ մը:

Հայոց ընկերութեանց պատմութեան մէջ անշուշտ Կ. Պոլսոյ «ազգային, ընկերութիւններն լուստեան մեծ առաւելութիւն պիտի ունենան» Լիւնափ ընկերութեանց շարքին՝ որի մ'օրանաց կ'ըլլեն ոմանք՝ «Զուարճասիրաց ընկերութիւն» մ'ալ կ'ըլլէ, որոց նպատակն ըլլայ զուարճանալ եւ զուարճացըլն: Կ'երեւայ թէ այսպիսի ընկերութիւնն մը՝ «պիտուդքն շատ զգուշ էր»։ Ընկերութիւնը 1886ին էր կազմուին եւ կարող կ'ըլլայ նոյն տարին Հոկտ. 25ին սեպհական շաբաթավերջի մ'ալ Տրատարակել՝ Զուարճասիր, օրօքէր գտ'իլերուսը, ծաղրբանդուն եւ քանդակներն անտուրալ:

Այս թերթն միաժալ երկու թուղթ էր, կենն Հայաստան տառնիքին եւ միւս կենն Հայեւ-
հերեն: Բովանդակութիւնն վերնագրերին եւ արգել-
կանքն եւ գուշակութիւն. պատահեց, ծաղրն ու բա-
նախորութիւնն իրարու բոլորովմէ յայմար-
թերթն իւր ՅՊ Թիւր «Կատարեալ» Համարեցաւ,
եւ 4^ր թիւն լոյս չկրցաւ տաննել, որով գուար-
ձատէր խմբագրութիւնն Հասաւ եւ կը Համտի իւր
նպատակն:

¹ *Uch=4=24*, 1892, p. 22.

38. Ե Ր Ե Ի Ա Կ

Երկաթալժամերթ, Գ. Պոլիս, 1857—1866:

Խոյն. Յովն. Պ. Տ. Պ. Յիւրոնց:

Ճյուղ. Յիւրոնց:

Հայաստանի լրագրողի դադարմանէն ետեւ՝
Թովհ. Տերոյնց Տրագարակաւորական ասպա-
րիզէն մեկնեցաւ: 1855ին, Եւսեփի սկիզբն սեպ-
համան տպարանի մէջ սկսաւ Տրատարակել
ԶԻՒԼ անուն Հայաստան տաճկերէն կրօնական
շարժալժամերթ մը, որ մեկուկէս տարի անընդ-
հատ շարունակեցաւ:

Խմբագիրն իւր այս թերթին տաճկերէն
լեզու ընտրած էր, վասն զի այս լեզուաւ կրօնական
թերթը չկար, եւ կը յուսար բաժանորդաց ստուար
գումար մը գտնել: Կամ՝ վերջին նպատակին հաս-
նիլ չկարենալուն, եւ կամ՝ ինչպէս ինք կ'ըսէ,
բաժանորդաց ինքզինաց հետեւելով՝ նոյն շա-
բաթալժամերթն 1857ին Գնր. 1ին Եւսեփ անու-
ամբ եւ Հայերէն լեզուաւ սկսաւ Տրատարակել,
սկսելով նոր շրջան մը (8¹, 16 թուղթ):

Եւսեփ ի սկզբանէ մինչեւ 1860ի վերջը
կանոնադարպէս Տրատարակեցաւ: 1861ի սկիզբն
վեցամսեայ հանգստունէ ետեւ՝ նոյն տարւոյ
Գուրխի շարունակեցաւ տարի մ'այս, եւ 1862ին
Գուրխի դադարեցաւ: Այն միջոցին մէջ խմբա-
գիրն 1860ի վեցամսեայ պակասեալ թուերն ալ
Տրատարակել սկսաւ:

Այս երկրորդ հանգստն մեկուկէս տարի
տեւեց: 1864ին Գնր. 1ին Եւսեփ «նոր շրջան»
սկսաւ, մեծ բառածալ գրիւք (4 թուղթ), եւ
եղաւ շարժալժամերթ, եւ այս կերպարանաց մէջ
1866ի վերջն անհետացաւ:

Տերոյնց կրօնական իրաց մեծ հմտութիւն
ունէր, եւ ինք զինք բոլորովին կրօնական գի-
տութեանց նուիրած էր: Ինչպէս մեծաւ մասամբ
թարգմանական բազմաթիւ գրութիւններն առ
հասարակ, նոյնպէս իւր Տրատարակած թեր-
թերն գրելով լոկ կրօնական են: Եւսեփի մէջ
լոյս տեսած յօդուածոց մեծագոյն մասն թարգ-
մանութիւնն էր, եւ ուրիշ տարւոյ կենաց միջո-
ցին հազիւ տասնութ թարգմանութիւն ինքնագիր
յօդուած տեսնուեցաւ, զորոնք հոս յառաջ կը
բերենք:

Մարգարէտ. Զարեափան Ս. Աստուածածնի
վանքը, Եւսեփ. 1855, Հար. Դ. էջ 7,
Մովսէս Խորենացի, էջ 363, 1859, Հար. Ե. էջ 11:
Արմաշու վանքին պատմութիւնը, 1859, Հար.
Ե. էջ 104, 138, 165, 208:
Կարապետ կաթողիկոս Ունեցի, 1859, Հար.
Զ. էջ 294, 326, 358:
Հայոց օստիոսութեան վեցայ, էջ 16, 40, 78:

¹ Տեւ ՀԵՐԵՆՈՒ ԱՐԵՎԻԿԱ, 1888, թ. 11:

Մովս. Խորենացիին վրայ նոր քննութիւն, 1860,
Հար. Ե. էջ 12:
Հայոց զանոյրոյք ի Սբ. Եղմ. Տն. Անտառապ
Վ. Ի գրեալ ի ինքզին խորհրդայն իշխանին Համալու
պայ Կանաքականի Պահաւաննայ, 1860, Հար. Բ.
էջ 296:

Թատարիտան Հայ քարտէշ մը, 326:
Հայագիր էին մը Չինաստան, 329:
Հայ գուշոստապի մը Նամակ առ. Թ. Գնր. Կի-
պրոսի յաթին 1248, էջ 361:
Դերէտ Մեծ որ. Հայրապետին աղբ, 359:
Տառ բառի մէջ նշանակութիւնը, 1865, էջ 119:
Արի բառը Բն. լեզու է, 188:
Կաթողիկոսութիւնը Հայոց, էջ 195, 202, 219,
227, 243, 250, 259, 266, 275, 283, 291, 298, 304,
312, 322, 330, 338:

Ամբաս Հայ իշխան եւ Սարգստարաշ, 199:
Պրոսա եւ բնակչութիւնը, 1865, էջ 86, 96:

Տերոյնցի կրօնական տեսութիւններն շատ
բիւնրու ճաշակին յարմար էին, եւ այս պատ-
ճառաւ ժամանակակից ազգային ամեն թերթերէ
եւ նոյն իսկ ազգային իշխանութիւնէ յարձակում
եւ ազգարարութիւն կ'ընդունէր, փոխարինելով
ըստ պատշաճին իւր պատասխանները: Անշուշտ
այս էր պատճառն որ Եւսեփ երբեք գործակից
չունեցաւ, որով բովանդակութիւնն միակողմանի
էր, եւ ընթերցուածն ձանձրանալի:

39. Մ Ո Ւ Ս Ը Ք Գ Մ Ե Ս Ս Ը Ց

Ուրախութիւն, Գ. Պոլիս, 1857—1858:

Խոյն. Ա. Հ. Շիգուհիան:

Ճյուղ. Սրենկեան:

Ազգային թատերաց պատմութեան մէջ
անշուշտ անշուշտակ պիտի շննայ, որ 1857ին
Արամ Հ. շիգուհեան պատանին՝ բաւական աշ-
խատելէն ետեւ ազգային թատր մը հաստատել
նուիրատուութիւններով, եւ սոյն ձեռնարկու-
թեանէն յուսահատ սկսած է Տրատարակել նոյն
տարւոյ Սեպտ. 7ին Մոսկուայ Մոսկուայ, Շաբ-
աթեթի թատերական անուամբ մասնագիտական
թերթ մը: Ասոր նպատակն էր թատերագու-
թիւններ Տրատարակելով՝ «թողութեան ցեղին
հարազատ զակընդունարար սրտերը յընթերցա-
սիրութիւն գրգռել»: Զարմանալին այն է՝ որ
ինքն խմբագիր-Տրատարակիւն իւր այս օգտա-
կար ձեռնարկութիւնն «տարօրինակ, կը գտնէ,
որ անշուշտ ներքին էր այն ժամանակներն:

Մասնաւոր միտմալ մէկ թերթ (2
թուղթ) էր. բովանդակութիւնը լոկ թարգմա-
նական թատերագութիւններ եւ թատերերու վրայ
տեղեկութիւններ: Իբր մասնագիտական թերթ՝
տարակոյս չկայ որ կարող չէր երկար կենանք
ունենալ. եւ արդէն թերթին 3¹ թուոյն սկսաւ
ողբեր ընել եւ հրաւերներ կարգաւ:
«Տարի մը» վճռուած էր առողջ պահուիլ,
եւ 1858ի վերջերն ինքնիրմէ մարեցաւ:

40. Ճ Ի Ո Ւ Ք Ա Ղ

Ամսաթիւրք, Մոսկուսա, 1858—1862:

խոյն. Մ. և Ջ. Մոսկովսկի:

Յոյր. Լազարեան ճիւղորդին:

Սան Գաբիտուս եւ Ջարմայր՝ Տայր եւ որդի Մսերեանք 1858ի սկիզբն 40 երես բաղկացեալ մեծ ութածալ տետր մը հրատարակեցին՝ արեւմամբ եւ ծախիւք Պ. Յովսէփայ Աստուածատրեան իղմիրեանց Ղլարեցւոյ, որուն յաղորդեց նոյն տարւոյն երկրորդ կիսին Բ. Տետրակն 32 էջէ բաղկացեալ: Այս տետրակներու անուն գրուած էր՝ ճիւղորդ յաշիւ եւ ի լոփշոյ բաշիւ նա եւ նոր ժողովուրդ, վասն զի թէ առաջին եւ թէ երկրորդ տետրակին մէջ կար նախնեաց անտիպ գրութիւններէն հրատարակութիւններ, գրաբար հաստատենք ու ոտանաւորներ, եւ ի վերջոյ աշխարհաբար քանի մը տեղեկութիւններ:

Յաջորդ տարին՝ 1859ին այս կիսամեայ թերթին ետեւ մասէր բաժնեկիւն, նոյն ճոճալ անուամբ: Իսթրաքսիւր ամսաթիւրքին 16—26 թուղթ էր, բաժանորդագինն՝ 5 րբ: Բ. Հատորն՝ 1860—1861ին հրատարակեցաւ, ամիսն երկու թերթ: Գ. Հատորն՝ (1861—1862) միսսին հրատարակեցաւ 1862 Յուլ. 1ին, եւ հատորի ճակատը դրուած էր Աղդ մը, որ կը ծանուցանէր՝ թէ սոյն հատորով կը դադրի ճոճալին հրատարակութիւնն առ ժամանակ մի՝ գրաքննութեան հնուանորութենէն ծագած դժուարութեանց պատճառով:

Ճոճալի երեք տարւոյ միջոցին հրատարակած նիւթերէն՝ հետեւեալները կը յիշենք:

Թուղթորս Միայնակեց Գովեալ Ս. Աստուածածինն, Ճոճալ, 1858, Տետր. Ա. 7:
Գասպար Թագաւորի գերեզմանն, 29:
Գրիգորի Աքանեակաբոյնի եպիսկ. Եւտիմիայի Գովեալ Ս. Աստուածածին, 1858, Տետր. Բ. 3:
Գոհ կայսեր Թուսեց, ընծայեալ ի հայազգի հասարակութենէն Եւր. Ջուլեայի, յամբ Տեառն 1659: (պատմութիւն), էջ 21:
Թուղթ Եւրո. Աբեղա. Կիլիկ. Տարաքի, Պառ. ինն. Յուսիսն, 1859, էջ 8, 37:
Սովորութիւն որչոյն տալոյ եկեղեցւոյ մէջ՝ Պարզի. Ժամանակ, էջ 24:
Տեառնընդամաք, 47: Սովորութիւն Զրգազգւ. ուսման ի Տեառնընդամաքի երեկոյին, 50:
Յովսէփայի Ա. ի համառ. Պատմ. անդեղ յանդէպ ի վերին կողմանէ Հայաստանի բառ կարգի ժողովութեան. սկսեալ ի Ռիւ թուականէն Հայոց ցմիսին (Յ. Բ. 1572—1600), 69, 105:
Տեղեկութիւն ի վերայ Նշանակութեան... բառիս Ա. Բ. 79:

Վերջոյնս նաեւ հրատարակեալ իմ խորին շնորհակալութեան Ա. Բ. Գ. Զարգալ Մանրեցիին որ Ճոճալին 1858 եւ 1860-61 տարիներէն Միւստանթեան մասնաշարքին նուրբէլ հանձնէն զատ, նաեւ նշանի Գ. Հատորն եւ Հոգաւորութիւն Ռաւոյ լրագիրն հնուանորութեան շնորհէց ինձ:

Յովս. Վանական Ա. ի Տաւուշեցւոյ բացատրութիւն ստիճից, 147, 195, 227:
Տենտր Գլակ, մասնաշարքի Գ. Զարգ. 167, 300, 1860, էջ 80:
Պատմ. գիւտի եւ փոխարութեան նշխարաց Ս. Գ. Լուսաւորի հանդերձ քննութեամբ. 199, 230, 272:
Անանիա Կարեկեցի, 269: Եւրանելոյն Անանիայի հոգեշնորհ փիլիսոփայի Կերբողեան ասացեալ ի սք. կամիզէ. եկեղ. որ է Կեր քաղաքի, որ այժմ կոչի Աշտարակաւ. 265, 291, 323, 353, 399:
Աշտարակեցւոյ, 310:
Պատմութիւն կենաց, Նշխարաց եւ եկեղեցւոյ Ս. Գրիգորիոսի, 332:
Արտաւազ Հայկազն, 406:
Ստուգարանութիւն բառիս Գրիգ. 427:
Գ. Գ. Մագիստրոսի Թուղթ ի պատիւն. Գրոյ Սարգսի Ա. ի, 1860-61, էջ 8, 38:
Տեղեկութիւն ի վերայ շրջանի Հայկալ, 14:
Հատուած յիշեց. պատմ. Եւսեբիոսի, Գրիգորի. Ս. Գ. թիւ 21:
Կամիս Գով. Օրդէլի եւ պղոյ վարդապետաց եւ եպիսկոպոսաց Միւստանթի ի պատիւն. թղթոյ կոտան. Գին Բ. Կամիսկոպի Հայոց, 39:
Թուղթ Յովս. Օրդէլի Աբեղա. Միւստանթ առ Զարգալ Դորոնդի, 55:
Սովորի Ե. Կամիկի. Թուղթ Գրեալ առ Վատիկանաւորաց լեւոյն թուին Հայ. Ռ. 21 (1832), 72:
Տեղեկութիւն ի վերայ Զուանդի ինքանի եւ Դաւթիկ ճարտասանի, 76: Դաւթիկայ քերթիւն Ողբ ի մահն Զուանդի, 79:
Գերեզմանը անդամոյ տան մեծի ինքանաց Օրբեկեանց, 83:
Փիլիք ի կամիկի. Թուղթ առ Վատիկան. Գ. արքայ լեւոյ յամբ Տ. 1844, էջ 90:
Դաւթիկութիւն ուղղափառ հաւատոյ Հայաստանեայց բառ կամիկի եկեղեցւոյ, Գր ինքանաց Պողոս Աստուածաբան Տգրտեան եկեալ զերգական ի մեծա. փառ. Պապին, 102:
Տեղեկութիւն ի վերայ երրոյն Գառ. Բ. բարձունք, 117:
Թուղթի Ա. ի Վանանդեցւոյ ի ինքոր Սահակայ եւ Այսնի բան շարեալ ի արքայան անգին աշխարհէն Հայոց, 121, 135:
Յիշատակութիւն ինչ ինչ աղգողս գործից Տ. Կեր. Ե. կամիկի. Գր Գրեալ առ յանդի 16-ամեայ առաջնորդութեան իւրոյ, 123, 138:
Թուղթ Եւսեպոյ Ա. ի առ Տեր Մատթէա, 157, 205:
Նանդե զորհնեաց, 189:
Երբ Գրեալն ի վերայ Տիֆլիս քաղ. ասացեալ ի Տեր Մեթիսէթ ԲՆԵ. Տիֆլիսեցւոյ, 198:
Տաղ ուրախութեան ասացեալ ի Կաղաղէ (Միլեոսի Եպ. Բաղնէթի, յամբ 1430) 216:
Յովս. Ա. ի Տարբերեցւոյ Դաւանութեան հաւատոյ, 221:
Հաստատութիւն աստուածութեան Դաւան թղթոյն, 237, 253:
Գ. Գ. Մագիստրոսի Թուղթ առ Գ. Գ. Եպ. Մա. կաց, 271:
Հացի ծառն անկեալ ի Գ. Լուսաւոր, 281:
Աղթից Գ. ի Կարեկեցւոյ (նորաբան) 301:
Գրիգորի Մագիստրոսի Պատիւն. թղթոյն Թուլայեցեաց մայրոց ի նորայ Մանիքեցւոյ Թուլայեցեաց, 1861-62, էջ 11:
Գրիգորի երեցւոյ յիշատակութեան, 17:
Գ. Մագիստրոսի Յաղագս Հայոց կրօնաւոր 27:
Գ. Մագիստրոսի Յաղագս նաեւ բան կատա. կական, 38:
Տեղեկութիւն յաղագս անուանց քաղաքաց եւ զաւանց յորս բնակն Հայք ի Պարսկաստան ի Հընդիկա եւ Բաւար, 56, 71, 99:
Զարգալիս ուրախ երգ ի Ս. Կոյնն Մարիամ, 62:
Գ. Մագիստրոսի բան յաղագս կնիւն, 64:
Գ. Մագիստրոսի Թուղթ առ ինքանն Մամիկոնեան, 67:

Բան զգեալան երգեալ յու մեմէ ի Վանէցի Բօշաքի, 69;
Տնտեսարարութիւն Ագուլեայ, 85;
Հայոց ազգի քաղաքական վիճակը, 78, 80;
Հայոցի հայտնագործ, 127;
Տնտեսարարութիւն Հայոց, 131, 137;
Մովսիսի Բանեղոյ Առեղծուած գրոց, 134;
Եփէ. Ոսկերեանի Ներդրոցն ի Ս. Կր. Լուսաւորիչ, 1861-62 ամին չափաւ, էջ 1-33;
Ներսիսի Զոհրայայի Մեկնութիւն «Բարձրա-ցուէք» ճառի, Անգ. 85-40 (կիսաւ):

Ինչպէս սոյն ցուցակէն կ'երևայ՝ ճշմարտ-պէտք է նկատել աւելի գործի մը նախնայ Հա-մառօտ գրութիւններն ճշատարակելու, եւ այլ նոյն կարգի գրութիւնն ժողովածոյ մը: Իբրեւ այսպիսի՝ ունի ազգային մատենագրութեան Հա-մար իւր յատուկ նշանակութիւնը: Քանի մ'իւր-նագիր Հետաքրքրութիւն, որոնք միայն ներքին ազգիներէ քաղուած են, չեն այնչափ քննա-կան եւ ճիշտական: Իսկ ժամանակակից եւ Հա-սարակութեան վերաբերեալ յօդուածք շատ ցանցաւ են: Արմանք ուրեմն ըսել՝ որ ճշմարտ-թիւն եւ բովանդակութիւնը ժողովոցեան Համար նշանակութիւն եւ ազգեցութիւն մ'ունեցած չէ, ասկայն ուսումնականաց Համար Հետաքրքրական է, եւ միշտ իւր յարգը պիտի ունենայ, ոչ այն-չափ ուսումնասիրութեան, որչափ ուսումնասիրելու մատակարարած առատ նիւթովն:

(Ըղբակներէն)

Հ. Գ. Գ.

ՄԱՅՆՆԱՅԻՆՈՍԱԿԱՆ

ԶԻՆՆՈՅՑ, Բանաստեղծութիւններ: Մ. Պետեր-բուրգ, 1890, 84. Ն. Սկրոտիոգով. 8°, Երես 186, Գրք՝ 60 կուպէ:

Եռեց կեղծ անուամբ ճշատարակու-ած բանաստեղծութեանց այս հաւա-քածոյն ամէն նկատմամբ փորձ մըն է միայն, եւ այն ոչ շատ յարող: Մատենիկն ունի տեղ տեղ բաւական յարզ կարոնքն եւ ընդ-հանրապէս ճշդնակին բաւական բուն եւ քերմ երեւակայութիւնը կը ցոյնցընէ. բայց իբրեւ գրական երկաթիւնութիւն՝ շատ թերակատար է: Հաւաքածոյին մէջ կան նաեւ թարգմանութիւնք, թէեւ ոչ շատ բազմաթիւ, եւ ասոնք յարող չեն՝ գլխաւորաբար տաղաչափութեան արուես-տին գրեթէ կատարելաւ պակասութեամբ: Այս-պէս (էջ 42) Ռեմոնտիէն թարգմանուած 12 սող Հատածին մէջ կը գտնենք յայտեր. Գոյլը, եւ օրեր, Բաժնեղծ եւ իտալ, Գըքէր եւ չիլիէր, եւն, որոնք յանգ իսկ չեն կրնար համարուիլ: Նոյնպէս բովանդակ գրող մէջ շատ առատ են

այսպիսի յանգաւոր տողեր, թիւղ անթիւ այլ վերաւորութիւններ՝ որոնք հազիւ թէ կրնան նե-րուիլ իբրեւ յանգ: Ինքնագիր մատենն ունին բաց աստի նաեւ այն թերութիւնը՝ որ ընդհան-րապէս երկայն եւ շատ տեղ ճապաղ են առանց մասնաւոր նշանակալից բովանդակութեան: Հե-ղինակը նորաթիւք ըլլալով, որչափ կ'իւրեւայ, չէ կրցած իւր բուն երեւակայութեան յախուռն յղացածը կարճ, կարուկ եւ վեմ՝ կերպարանաց տակ ամփոփել. այնպէս որ թէ՛ առաւել միտ գրուէր տաղաչափութեան եւ ամփոփութեան՝ ինչ ինչ կարոնքն շատ գեղեցիկ կրնային ըլլալ իրենց ստոգիւր եւ բուննաշատ եւ բովանդակալից պարունակութեամբն: Գոթախոսաբար ինչպէս ասոր՝ նոյնպէս լեզուի կանոնաւորութեան եւ մաքրութեան տեղ տեղ միտ չէ գրուած. շատ ցանցաւ չեն անհիշելով սղոյններ, գեղեցիկներ եւ այլ ինքնաթիւր կերպարանաց մատնուած բառեր՝ որչափ կ'երևայ յանգ եւ ուր դիւրաւ հայթայթելու ճգամը: Բազմաթիւ նման աղա-ւաղութեանց իբրեւ օրինակ կը յիշենք Եր-թալի-թիւն, ըլն- (ըղաջան), քեւ (գեղեցիկ), քեւ-թիւն (գեղեցիկութիւն), «սեւ աչքեր պե-ր», «թե-ր-թիւն» (արիւնագոյն), «մեւ փափագ, ժողովուրդ եւն (մի, միակ) կամ մի-թիւ (մի միակ), «Բեռն-մե-թիւ», «թե-թիւ», «թե-թիւ» եւ այլ շատ մը նման-ներ: Թէեւ մատենական լեզուն այրեւելան մա-տենագրական լեզուն է, բայց շատ տեղ բաւա-կան որոշ կը տեսնենք արեւմտեանին ազգեցու-թիւնը, ինչպէս նաեւ լեզուի եւ ուղղագրու-թեան կանոնաւորութիւնը տեղ տեղ թերի է: Ցպագրութիւնը մաքուր է, թէեւ սպագրական վերիպակ ցանցաւ չեն:

Հ. Թ. Թ.

ԳՄՓԱՄՈՒՄՆ ՄՈՒՄՈՒՄ, Հաւաքածոյ ընտիր գրու-ածոց ազգային եւ օտար մատենագրաց. Արմակ եւ ուսանաւոր. Մասն Բ, Գ. Պուխ, Նշան Գեղազեան 1890: 8° Երես Ը. 287: Գրք՝ 71, ղը:

Ինքնեցութեանց բոլոր թուոյն Գափամա-ճեան Ի. Թ. կը յաւելու նոր մը, որ 1888ին իւր ճշատարակած նոյն բոլոր մ. Մասին շարու-նակութիւնն է: Ի՞նչ է, հարցըները մատենիս նպատակը: «Ինչիւ ըստ կարի մանկանց ճաշակն, ընտիր հատուածոց վերծանութեամբն աշուտա-ցընել նոցա մատեններն ու զգացումներն, ցու-ցընել թէ որպէս աշխատող միւրեք բազմաթի-ւուն ըսած է որեւէ նիւթ, ընդգրկելով անոր զանազան մասեր. . . եւ այսու հետեցեալ թե-թիւն շար-թիւններն նոյնապէս յայտարարու-նալով իւրաքարչ եւ գրեթեւ մէջ տեսնուած հատու-